

Kars İlinde Halk Elinde Yetiştirilen Yerli Irk Kazların Kesim ve Karkas Özellikleri

Turgut KIRMIZIBAYRAK

Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Zootekni Anabilim Dalı, 36040 Kars-TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 02.04.2001

Özet: Bu çalışma Kars yöresinde yaygın olarak yetiştiriciliği yapılan yerli ırk kazların yetiştirici koşullarındaki kesim ve karkas özelliklerini incelemek amacıyla yapılmıştır. İncelenen özelliklerden kesim ağırlığı, karkas ağırlığı, karkas randımanı, taşlık ağırlığı, karaciğer ağırlığı, kalp ağırlığı, iç yağ ağırlığı ve ayak ağırlığı ortalamaları erkeklerde 4841.0g, 3137.1g, %64.75, 173.3g, 62.5g, 37.9g, 173.9g ve 132.5g olarak, dişilerde ise 4622.7g, 2914.1g, %63.00, 165.5g, 63.9g, 32.9g, 203.1g ve 114.1g olarak saptanmıştır. Karaciğer ağırlığı dışındaki tüm özellikler bakımından cinsiyetler arasındaki farklılıklar önemli ($P<0.01$) bulunmuştur. **Anahtar Sözcükler:** Yerli ırk kaz, kesim özellikleri, karkas özellikleri

Slaughter and Carcass Traits of Native Geese Reared in Local Breeder Conditions in Kars

Abstract: This study investigated the slaughter and carcass traits of native geese reared in local breeder conditions in Kars. The mean values of slaughter weight, carcass weight, dressing percentage, gizzard weight, liver weight, heart weight, abdominal fat weight and shank weight were 4841.0g, 3137.1g, 64.75%, 173.3g, 62.5g, 37.9g, 173.9g and 132.5g for males, and 4622.7g, 2914.1g, 63.00%, 165.5g, 63.9g, 32.9g, 203.1g and 114.1g for females respectively. Sex significantly affected all the investigated traits excluding liver weight. Males were significantly heavier than females for all the traits.

Key Words: Native Geese, slaughter traits, carcass traits

Giriş

Günümüzde, besin kaynakları içinde kanatlı hayvanlar önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye kanatlı hayvan varlığının türlere göre bir sıralaması yapılacak olursa bu sıra tavuk, hindi, ördek ve kaz şeklindedir. Kazın Türkiye kanatlı hayvan popülasyonu içindeki oranı %1'dir. Kanatlı hayvan varlığı bakımından Kars ilinin Türkiye genelindeki payı %0,2 iken, kaz popülasyonu bakımından bu oran %6'dır. Kars ilinin kanatlı hayvan varlığı içindeki kaz popülasyonunun oranı ise %30 düzeyindedir. Kars ili kanatlı hayvan varlığının türlere göre bir sıralaması yapılacak olursa, bu sıralama Türkiye genelinden farklı olarak tavuk, kaz, hindi ve ördek şeklindedir. Toplam 107.000 kaz sayısı ile Kars ili Ardahan ve Muş ile birlikte, Türkiye genelinde en fazla kaz varlığına sahip ilk üç il arasında yer almaktadır (1, 2).

Kaz iklimin daha soğuk, temiz akarsu kaynaklarının bol olduğu ve geniş çayır alanlarının bulunduğu yörelerde ekstansif olarak yetiştirilmektedir. Yörenin uygun iklim ve coğrafik yapısının yanı sıra, üretim maliyetinin düşüklüğü,

kaz etinin yöresel tuzlama ve kurutma gibi depolama yöntemleri ile uzun kış mevsimi süresince depolanabilmesi ve yöre halkının yaygın kaz eti tüketim alışkanlığı Kars'ta kaz yetiştiriciliğini olumlu olarak etkilemektedir (3).

Kars ve yöresinde yoğun olarak yetiştiriciliği yapılan kazların, eti ve yenilebilir iç organlarının yanısıra, tüyleri dahil hemen tamamı değerlendirilmektedir. Yörede kazın yenilebilir iç organlarının dışında iç yağ, barsakları, baş ve ayakları da yenilmekte, tüyleri ise yaygın olarak kullanım alanı bulmaktadır.

Sayıları çok fazla olmasa da düşük maliyetli bir besin kaynağı olarak halk elinde yetiştirilen Türkiye, özellikle de Kars ve yöresi ekonomisine katkıda bulunan yerli ırk kazların verim özellikleri üzerine yönelik araştırma sayısı sınırlıdır.

Aşkın ve İlaslan (3), yerli ırk kazların farklı dört tüy rengi varyetesinde kesim özelliklerini inceledikleri çalışmada alaca tüy rengine sahip kazların kesim, karkas, karaciğer ve iç yağ ağırlığı ortalamalarını sırasıyla erkekler için 5.07kg, 3.58kg, 75.69g ve 425.20g ve

dişilerde ise aynı değerleri sırasıyla 4.57kg, 3.12kg, 68.27g ve 316.68g olarak saptanmışlardır. Aynı çalışmada incelenen özellikler bakımından cinsiyetler arasında erkekler lehine önemli ($P<0.01$) bir farklılık olduğu, renk varyeteleri arasında ise istatistiki olarak önemli bir farklılık bulunmadığı bildirilmiştir.

Muğlalı ve ark. (4) tarafından, Romanov ırkı ve Çorum yöresi orjinli erişkin yerli ırk (Alaca) erkek kazlarda zorlamalı beslemenin uygulandığı çalışmada, yerli ırk erkek kazların karkas, karaciğer ve abdominal yağ ağırlığı ortalamalarını kontrol grubunda sırası ile 1960.0g, 62.63g ve 23.33g düzeyinde, deneme grubunda ise aynı özelliklere ait ortalama değerleri aynı sıralama ile 4085.55g, 277.36g ve 509.54g düzeyinde saptanmışlardır. Aynı çalışmada Romanov ırkı erkek kazların kontrol ve deneme gurubunda karkas, karaciğer ve abdominal yağ ağırlığı ortalamaları sırası ile 4085.55 ve 5300.00g, 277.36 ve 350.32g ve 509.54 ve 722.22g olarak belirlenmiştir.

Diğer kaz ırkları üzerinde yapılan bir çalışmada 82 günlük yaştaki erkek ve dişi Chinese ırkı kazların karkas özelliklerini inceledikleri iki hattında karkas randımanı, karaciğer ağırlığı ve abdominal yağ ağırlığı ortalamalarını erkeklerde sırası ile sırası ile %67.0-67.6, 72.4-76.4g ve 59.4-82.8g düzeyinde, dişilerde ise aynı ortalama değerleri sırası ile %67.1-67.3, 64.9-66.1g ve 55.3-74.3g olarak belirlemişlerdir. Cinsiyetin abdominal yağ ağırlığı üzerine etkisinin istatistiki olarak önemsiz olduğu, diğer özellikler üzerine ise erkekler lehine önemli ($P<0.05$) bulunduğu bildirilmiştir (5). Aynı çalışmada Embden ırkı kazların karkas randımanı, karaciğer ağırlığı ve abdominal yağ ağırlığı ortalamaları erkeklerde sırası ile %67.5, 77.2g ve 93.7g düzeyinde, dişilerde ise sırası ile %66.8, 66.8g ve 78.5g düzeyinde belirlenmiş ve incelenen özellikler üzerine cinsiyetin etkisinin erkekler lehine önemli ($P<0.05$) olduğu saptanmıştır.

Emden ırkı kazların 104 günlük yaştaki karkas randımanı ortalamasını erkeklerde %60.3, dişilerde ise %59.7 düzeyinde ve cinsiyetin etkisinin erkekler lehine önemli ($P<0.01$) olduğu saptanmıştır (6). Konsantre yemle ve merada beslenenin etçi tip Polonya WD1 kazlarının 24 haftalık yaştaki erkek ve dişilerinin genel canlı ağırlık ortalamasını merada beslenen grupta 5993g, konsantre yemle beslenenlerde 6074g düzeyinde saptanmış ve incelenen özellikler üzerine cinsiyetin etkisinin erkekler lehine önemli ($P<0.05$) olduğu bildirilmiştir (7).

Bu çalışma, Kars ilinde halk elinde yetiştirilen yerli ırk kazların kesim ağırlığı, karkas ağırlığı ve randımanı, taşlık, karaciğer, kalp, iç yağı, ve ayak ağırlığı ortalamaları ile bu özellikler arasındaki korrelasyonların belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metot

Araştırma, kaz yetiştiriciliğinin daha yoğun olarak yapıldığı Kars ili merkez ilçesi ile Akyaka ilçesinde (4) yürütülmüştür. Araştırmanın hayvan materyalini 6-7 aylık yaştaki 54 adet erkek ve 72 adet dişi olmak üzere toplam 126 adet siyah-alaca yerli ırk kaz oluşturmuştur.

Kazların bakım ve beslemesi üzerinde herhangi bir yönlendirme yapılmamış, yetiştiricilerin tercih ettikleri program çerçevesinde gözlenmiştir. Yörede, doğal kuluçka ile Mart-Mayıs aylarında elde edilen kaz civcivlerinin bakım ve beslemesi ilk 3-4 haftalık dönemde hassas olarak yapılmakta ve 3-4 haftalık yaştan itibaren kesimden (Ekim-Kasım ayları) 1 ay öncesine dek tamamen çayır alanlarda ve mutfak artıkları ile beslenmektedir. Kesimden önceki 1 aylık dönemde ise mera beslemesinin yanısıra arpa ile (yaklaşık 150gr/kaz) besleme yapılmaktadır. Kesimler toplu olarak ve etin açık havada depolanabilmesini olanaklı kılan Ekim-Aralık aylarında, 6-7 aylık yaşta, yapılmaktadır.

Araştırmada kesimi yapılan her hayvanın kesim öncesi canlı ağırlığı, kesimden sonra ise karkas, karaciğer, taşlık, kalp, iç yağı ve ayak ağırlıkları 1g duyarlılıkta tartılarak kayıt edilmiştir.

İncelenen özelliklerin erkek ve dişi gruplarındaki ortalama değerleri arasındaki farklılığının önem kontrolünde (t testi) ve özellikler arasındaki korrelasyon katsayılarının (r) hesaplanmasında Minitap 10 paket program kullanılmıştır (8, 9).

Bulgular

Bu araştırmada, Kars yöresinde halk elinde yetiştirilen ve 6-7 aylık yaştaki yerli ırk (siyah-alaca) kazların, incelenen kesim ve karkas özelliklerine ait ortalama değerler cinsiyete göre ve genel olarak Tablo 1'de sunulmuştur. Kesim, karkas, taşlık, karaciğer, kalp, içyağı ve ayak ağırlığı ile karkas randımanı ortalamaları genel olarak sırasıyla 4716.2g, 3009.7g, 168.8g, 63.3g, 35.0g, 190.6g ve 120.8g ile %63.75 düzeyinde belirlenmiştir.

Tablo 1. İncelenen kesim ve karkas özelliklerine ait ortalama ve standart hata değerleri.

Özellikler	Cinsiyet					
	Erkek		Dişi		Genel	
	n	$\bar{X} \pm S\bar{x}$	n	$\bar{X} \pm S\bar{x}$	n	$\bar{X} \pm S\bar{x}$
Kesim Ağırlığı (gr)	54	4841.0±79.65a	72	4622.7±45.29b	126	4716.2±43.75
Karkas Ağırlığı (gr)	54	3137.1±56.87a	72	2914.1±33.71b	126	3009.7±32.46
Karkas Randımanı (%)	54	64.75±0.33a	72	63.00±0.28b	126	63.75±0.23
Taşlık Ağırlığı (gr)	54	173.3±3.46A	72	165.5±2.05B	126	168.8±1.92
Karaciğer Ağırlığı (gr)	54	62.5±2.03	72	63.9±1.78	126	63.3±1.33
Kalp Ağırlığı (gr)	54	37.9±0.94a	72	32.9±0.61b	126	35.0±0.57
İç Yağı Ağırlığı (gr)	54	173.9±5.38b	72	203.1±6.08a	126	190.6±4.35
Ayak Ağırlığı (gr)	19	132.5±4.55a	33	114.1±2.71b	52	120.8±2.67

a,b: Aynı satırda ortak harf taşımayan ortalamalar arasındaki fark önemlidir (P<0.01).

A,B: Aynı satırda ortak harf taşımayan ortalamalar arasındaki fark önemlidir (P<0.05).

Tablo 2. İncelenen özellikler arasındaki fenotipik korrelasyon katsayıları (r).

	Kesim Ağırlığı	Karkas Ağırlığı	Taşlık Ağırlığı	Karaciğer Ağırlığı	Kalp Ağırlığı	İç Yağı Ağırlığı	Karkas Randımanı
Karkas Ağırlığı	0.946***	-	-	-	-	-	-
Taşlık Ağırlığı	0.447***	0.439***	-	-	-	-	-
Karaciğer Ağırlığı	0.305***	0.194*	0.322***	-	-	-	-
Kalp Ağırlığı	0.420***	0.428***	0.513***	0.321***	-	-	-
İç Yağı Ağırlığı	0.431***	0.356***	0.065	-0.054	-0.091	-	-
Karkas Randımanı	0.261**	0.557***	0.173*	-0.204*	0.195*	-0.033	-
Ayak Ağırlığı	0.557***	0.696***	0.274*	-0.346**	0.500***	0.008	0.709***

*: P<0.05 **: P<0.01 ***: P<0.001

Araştırmada kazların kesim ağırlığı, karkas ağırlığı, karkas randımanı ve taşlık ağırlığı ortalamaları erkeklerde dişilere göre yüksek düzeyde saptanmıştır (P<0.01).

Bu çalışmada saptanan kalp ağırlığı ve ayak ağırlığı ortalamaları erkeklerde dişilerden daha yüksek (P<0.01) düzeyde belirlenmiştir.

Kars yöresinde halk elinde yetiştirilen yerli ırk kazların bu çalışmada incelenen karkas özellikleri arasındaki fenotipik korrelasyon katsayıları tablo 2'de sunulmuştur.

İç yağı ağırlığı ile Taşlık, karaciğer ve kalp ağırlıkları arasında ve karkas randımanı ile iç yağı ağırlığı arasındaki korrelasyonlar önemsiz olarak hesaplanırken, diğer tüm

özellikler arasındaki korrelasyon katsayıları istatistiki olarak çeşitli önemli düzeylerinde saptanmıştır. Beklenildiği gibi en yüksek korrelasyon katsayısı kesim ağırlığı ile karkas ağırlığı arasında (0.946) hesaplanmıştır.

Tartışma

Bu çalışmada, erkek ve dişi kazlar için belirlenen kesim, karkas, karaciğer ve iç yağı ağırlığı ortalamaları yöre kazları üzerinde yapılan diğer araştırma bulgularından düşük düzeyde saptanmıştır. Bunun nedeni olarak, bu çalışma ile diğer çalışmadaki (3) kazların kesim yaşlarının olası farklılığından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Karkas randımanı yaşla birlikte artmaktadır

(6). Yörede kesilen kazların çoğu aynı yıl yetiştirilen kazlar olmakla birlikte, önceki yıllarda damızlık olarak kullanılan hayvanların da kesimi yapılmaktadır.

Karaciğer ağırlığı dışında incelenen özellikler üzerine cinsiyetin etkisi istatistiki olarak önemli ($P<0.01$) düzeyde bulunmuştur. Bu durum yöre kazları ile diğer kaz ırkları üzerine yapılmış olan çalışmaların sonuçlarıyla uyum göstermektedir (3-7).

Karaciğer ağırlığı bakımından erkeklerde belirlenen ortalama değer Muğlalı ve ark. (4) tarafından bildirilen sonuçlara benzer, diğer araştırma bildirimlerinden ise her iki cinsiyet için düşük düzeyde saptanmıştır (3, 5). Karaciğer ağırlığı yönünden cinsiyetler arasındaki farklılık önemli bulunmamıştır. Bu durum yerli ırk kazlarda yapılan çalışma sonuçları ile uyumluluk göstermektedir (3, 4). Diğer kaz ırkları üzerinde yapılan çalışmada ise erkekler lehine önemli farklılıklar bildirilmiştir (5).

Bu çalışmada iç yağı ağırlığı ortalaması dışılarda daha yüksek saptanmıştır. Bu durum yörede yapılan diğer çalışma (3) sonuçları ile zıtlık gösterirken, Chinese kazlarında elde edilen bulgularla (5) uyum göstermektedir.

Sonuç olarak, Kars ilinde ekstansif olarak yetiştirilen kazlar hayvansal gıda üretimini arttırmakta ve yöre halkının beslenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu üretim modelinde sanayi için bir yetiştiricilik söz konusu değildir. Bu çalışmada elde edilen bulgular yerli ırk kazların verim performanslarının diğer kaz ırklarından düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılabilecek ıslah çalışmalarının, kaz eti üretiminin arttırılmasına ve bölgedeki insanların gıda ihtiyaçlarının karşılanmasına olumlu katkıda bulunacağı söylenebilir.

Kaynaklar

1. Anonim: Tarımsal Yapı. T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1997, Ankara
2. Cönül, T., Yüceliğit, E., Aksu, M., Kapucu, A.: Kars Kazcılık Üretim İstasyonu İnceleme Raporu. Türkiye Kalkınma Vakfı, 1995, Ankara.
3. Aşkın, Y., İlaslan, M.: Kars Bölgesi Kazlarında Ekonomik Önemi Olan Bazı Karakterler Üzerinde Araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı. 1978; 26 (3): 542-552.
4. Muğlalı, Ö.H., Ergün, A., Doğan, S., Dibirdik, İ., Nazaroğlu, N.K., Güler, A., Oba, G.: Yerli ve Romanov Kazlarda Zorlamalı Beslemenin Yağlı Karaciğer Üretimi ve Bazı Kan Parametreleri Üzerine Etkileri. Türk Vet. Hay. Derg., 1997; 21 (2): 107-111.
5. Grunder, A.A., Cave, N.A.G., Pawluczuk, B., Butler, G., Poste, L.M.: Influence of Breed, Finisher Diet, Age and Sex on Liveweight and Carcass Traits of Broiler Geese. Arch. Geflügelk., 1991; 55 (4): 148-152.
6. Cave, N.A., Grunder, A.A., Butler, G., Fortin, A., Pawluczuk, B.: Influence of Age, Sex and Pre-slaughter Holding Conditions on Live Weight and Carcass Traits of Broiler Geese. Arch. Geflügelk., 1994; 58 (3): 106-110.
7. Guy, G., Rousselot-Pailley, D., Rosinski, A., Rouvier, R.: Comparison of Meat Geese Performances Fed with or without Grass. Arch. Geflügelk., 1996; 60 (5): 217-221.
8. Evrim, M., Güneş, H.: Biyometri. İst. Üniv. Veteriner Fakültesi, 1998; Ders Notu No: 81, İstanbul.
9. Minitab for Windows, Release 10. Minitab Inc., 1994, USA.